Ministerie van Defensie

VOORUITZIEND VERMOGEN VOOR VREDE & VEILIGHEID

De Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

Beschermt wat ons dierbaar is

Openbaar jaarverslag 2019

VOORUITZIEND VERMOGEN VOOR VREDE & VEILIGHEID

De Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

Beschermt wat ons dierbaar is

Openbaar jaarverslag 2019

2 VOORUITZIEND VERMOGEN VOOR VREDE & VEILIGHEID

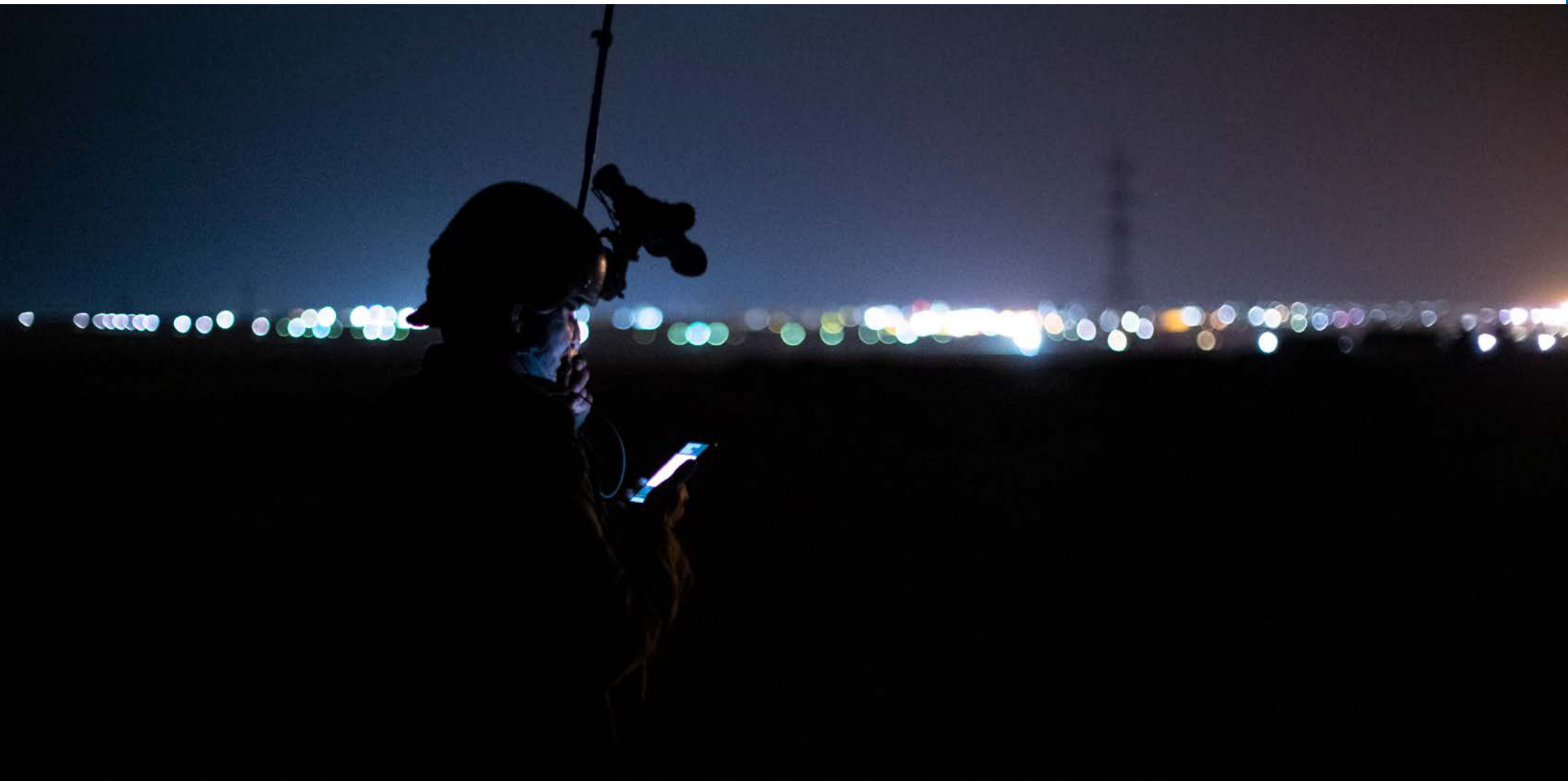

INHOUD

VOORWOORD DIRECTEUR MIVD

Het werk van de MIVD doet er iedere dag toe, voor de veiligheid van onze militairen en ons land. Ik ben trots op onze mensen: professionele mensen met een militair hart en een bijzondere en verantwoordelijke taak, die thuis vaak niet kunnen vertellen wat ze doen.

In dit jaarverslag geven wij als inlichtingen- en veiligheidsdienst inzage in wat we doen. Het biedt ook gelegenheid duidelijk te maken wat ons als dienst bezig houdt. Er zijn daarbij twee punten waarop ik als directeur MIVD de aandacht wil vestigen.

In de eerste plaats vergt de grote verscheidenheid en de groeiende complexiteit van dreigingen in het schemergebied tussen vrede en oorlog – de zogeheten 'grey zone' – steeds nadrukkelijker onze aandacht. Deze dreigingen nemen steeds concretere vormen aan, maar blijven tegelijkertijd vaak onzichtbaar. Het karakter van de internationale verhoudingen en de verschijningsvormen van conflict en oorlog zijn onmiskenbaar aan het veranderen. Conflicten tussen staten en de wedijver over het mondiale of regionale leiderschap voltrekken zich steeds meer in alle domeinen, ook niet-militaire.

Ook ons land heeft indringend te maken met onwenselijke en heimelijke beïnvloeding, digitale spionage en sabotage, en de toenemende verwevenheid tussen economie en veiligheid. Digitale spionage bij overheden en bedrijven door statelijke actoren, zoals Rusland en China, vormt, naast de mogelijkheid van digitale verstoring van onze vitale infrastructuur, zelfs één van de grootste dreigingen voor Nederland en zijn bondgenoten. Niet alleen de dreiging tegen onze belangen en waarden is complexer geworden, degenen die het op onze belangen en waarden hebben gemunt zijn bovendien steeds moeilijker te onderkennen. Als we als land op deze dreigingen in de 'grey zone' onvoldoende zicht houden en de weerbaarheid van de overheid en de samenleving daartegen niet verhogen, dan dreigt onze vrijheid en welvaart te worden aangetast.

Een tweede punt van aandacht is of we als inlichtingen- en veiligheidsdienst inderdaad voldoende zicht weten te houden op deze dreigingen.

Dankzij de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (Wiv 2017) beschikt de MIVD evenals de AIVD over meer mogelijkheden om dreigingen te onderkennen. Die mogelijkheden zijn onder meer van belang omdat het wijdverbreide gebruik van moderne middelen en nieuwe technieken op het gebied van informatietechnologie inlichtingendiensten voor forse uitdagingen plaatst. Het toepassen van deze mogelijkheden in de wet is daarbij in de praktijk complex gebleken. Onderdeel daarvan is dat de Wiv 2017 op sommige punten op meer manieren kan worden uitgelegd. Dit jaar evalueert een onafhankelijke commissie de wet. Gezamenlijk doel daarbij blijft wat mij betreft een wet die zo effectief mogelijke waarborgen biedt, zowel voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van onze burgers als voor de doeltreffende uitvoering van de taken van de diensten ter bescherming van diezelfde burgers.

De komende evaluatie laat onverlet dat de implementatie van de wet voor de dienst ook dit jaar de hoogste prioriteit blijft. Belangrijke voorwaarde daarbij is modernisering van de IT-infrastructuur en het informatiemanagement. Het afgelopen jaar hebben we daarin geïnvesteerd en dat zullen we ook de komende jaren blijven doen.

De belangrijkste waarborg voor betrouwbaar, integer en slagvaardig handelen van de MIVD blijven onze medewerkers. Zij zijn zich bewust van hun bijzondere verantwoordelijkheden en zijn tot het uiterste gemotiveerd om de snel veranderende dreigingen steeds voor te blijven.

Ik ben trots op onze organisatie en heb alle vertrouwen dat onze mensen zich ook aankomend jaar weer inzetten voor de veiligheid van de krijgsmacht en Nederland. Vrijheid is geen zekerheid.

Directeur Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
Generaal-majoor drs. Jan R. Swillens

MIVD-missie
Wij zijn de MIVD, de militaire ogen en oren van Nederland om te beschermen wat ons dierbaar is. Wij ontdekken en ontmaskeren wat anderen verborgen willen houden. Wij opereren wereldwijd, samen met onze partners en bondgenoten. Zo kan onze krijgsmacht doen wat nodig is, nu en in de toekomst. In een steeds veranderende wereld maken onze inlichtingen het verschil. Wij kennen onze tegenstanders. Wij voorspellen dreigingen, onderkennen kansen en waken over onze militaire geheimen en kennis.

Onze inlichtingen helpen politieke en militaire beslissers bij het maken van betere keuzes. Ons oordeel is onafhankelijk. Wij verhogen de veiligheid en weerbaarheid van Nederland.

Onze mensen zijn onze kracht. Wij brengen het beste van onze diverse achtergronden en ervaringen samen in ons team. Wij zijn kundig, adaptief en volhardend. Vanuit de schaduw volbrengen wij moeilijke taken in binnen-en buitenland, zowel in de fysieke als in de digitale wereld. Wij zijn ons bewust van onze bijzondere positie en gaan hier verantwoordelijk mee om. Wij zijn gewone mensen, met een militair hart en een bijzondere taak.

De MIVD-missie is in september 2019 opgesteld door het personeel van de MIVD, dat voor 40% uit militairen en 60% uit burgermedewerkers bestaat.

1 DREIGINGEN: HIER EN NU

Ook in 2019 stond de krijgsmacht voor de taak het hoofd te bieden aan complexe en veelzijdige dreigingen. Dreigingen die het gevolg zijn van verschuivende mondiale verhoudingen en soms assertief optredende statelijke en niet-statelijke actoren die gebruikmaken van nieuwe technieken met een grote impact. Middelen en technieken die vaak onzichtbaar zijn, moeilijk tijdig zijn te onderkennen en lastig toe te schrijven aan daders. Op de klassieke terreinen zien we dat Rusland en China stevig inzetten op groei en modernisering van militaire capaciteiten om met grotere snelheid over grotere afstanden effecten te bereiken. Met moderne luchtafweersystemen en antischeepsraketten, die ook aan derde landen worden verkocht, kunnen grote gebieden worden bedreigd en afgegrendeld. Naast het klassieke optreden spelen conflicten zich voor een steeds groter deel af in het grijze gebied tussen oorlog en vrede en op verschillende fronten. Een cyberaanval kan grote politieke, militaire en economische schade aanrichten. De potentiële digitale verstoring van vitale infrastructuur en essentiële bedrijfsvoering vormt één van de grootste cyberbedreigingen voor Nederland, zijn bondgenoten en de gereedstelling van de krijgsmacht. Cyber is inmiddels een volwaardig domein van militair optreden.

Staten maken zich bovendien niet alleen schuldig aan ongewenste buitenlandse inmenging op politiek vlak, beïnvloeding van de media en de publieke opinie door middel van desinformatie en *fake news*, maar ook aan economische spionage, al dan niet in de cyberwereld. Dikwijls wordt in dit verband gesproken over hybride conflictvoering. De belangrijkste hybride speler met impact op de Europese veiligheid is Rusland, dat in staat is alle middelen van staatsmacht geïntegreerd in Europa in te zetten. In de Russische wijze van optreden staan beïnvloedingscampagnes centraal. Een mondiale trend is dat de Russische Federatie met doelgerichte informatieoperaties onderwerpen aangrijpt die bij de verschillende doellanden of bondgenootschappelijke organisaties voor verdeeldheid zorgen. Maatschappelijke polarisatie en de versplintering van het politieke landschap in een groot aantal landen spelen Rusland hierbij in de kaart.

Een belangrijk aspect van de hybride strategie van Rusland is de inzet van (militaire) middelen, waaronder ook de Russische inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Hierbij valt te denken aan cybereenheden (onder meer gelieerd aan de Russische militaire inlichtingendienst GRU), milities (waaronder de 'groene mannetjes' die bij de verovering van de Krim actief waren) en proxies (waaronder niet-gouvernementele organisaties (NGO's) en Private Military Companies zoals het inmiddels bekende Wagner). De inzet van dergelijke groepen ten oosten van Europa in de Oekraïne, in het zuidoosten in Syrië en in het zuiden van Libië dragen bij aan de geopolitieke doelen van de Russische Federatie zonder dat sprake is van formele betrokkenheid.

Ook in de Chinese manier van optreden staan beïnvloedingcampagnes centraal, met als doelstelling: het creëren van gunstige strategische condities voor China's bredere veiligheids- en defensiebeleid. China beschikt over een groeiend instrumentarium aan middelen om dit te realiseren. Deze middelen variëren van geavanceerde cybermiddelen voor spionage en (des-) informatiecampagnes, gericht tegen bijvoorbeeld de verkiezingen in Taiwan of het beïnvloeden van de wereldwijde perceptie van de opstanden in Hong Kong, tot (para-) militaire eenheden om zijn territoriale claims in de Zuid-Chinese Zee kracht bij te zetten.

De inzet van economische middelen en het creëren van strategische en technologische afhankelijkheden zijn onderdeel van machtspolitiek. China bijvoorbeeld kan handel, investeringen en toerisme gebruiken als economische pressiemiddelen om bestaande bondgenootschappen te ondermijnen en zijn invloed uit te oefenen in internationale fora in de eigen regio, maar ook in Zuid-Amerika, Afrika, Europa en in Nederland. Staten kunnen door overnames van, en investeringen in, vitale infrastructuur of bedrijven die hoogwaardige technologie ontwikkelen, ongewenste afhankelijkheden creëren met risico's voor het functioneren van de Nederlandse economie en de nationale veiligheid. Daarmee is de continuïteit van onze vitale processen in het geding en dreigt het weglekken van kennis en vertrouwelijke of gevoelige informatie. In dit kader is ook de defensie-industrie kwetsbaar voor (economische) spionage. Vooral ook omdat Defensie steeds afhankelijker wordt van civiele marktpartijen. Het verhogen van de weerbaarheid van Defensie en deze marktpartijen vraagt steeds meer aandacht en capaciteit.

Nieuwe technieken en middelen vormen ook een steeds grotere bedreiging als ze in handen komen van vijandige groeperingen of personen. Een voorbeeld daarvan is het gebruik van sociale media door jihadistische groepen om aan te zetten tot het plegen van aanslagen door zogenoemde *lone wolves*. Ook de inzet van drones door tegenstanders in onze missiegebieden is de nieuwe realiteit geworden.

De MIVD staat voor de opgave met de beschikbare mensen en middelen deze complexe, veelomvattende en vaak onzichtbare dreiging het hoofd te bieden, binnen de bestuurlijke en juridische kaders. De resultaten staan in dit jaarverslag.

F805
P842

2 CAPACITEITEN EN KADERS

2.1 *Juridische en politieke kaders*

Wettelijke kaders

Voor het verzamelen van (contra-) inlichtingen over militair relevante intenties, capaciteiten en activiteiten van bepaalde landen, groeperingen of in bepaalde regio's dient de MIVD te beschikken over verschillende bevoegdheden. De Wiv 2017 biedt de grondslag voor de inzet van die bevoegdheden. Aan de rechtmatige inzet daarvan stelt de Wiv 2017 voorwaarden, zoals het vereiste van een zo gericht mogelijke gegevens-verwerking en waarborgen voor de bescherming van persoonsgegevens. Het voldoen aan de voorwaarden is voor de MIVD een gegeven. Een goede uitvoering van de wet is bovendien van groot belang voor het vertrouwen van de politiek en de samenleving in het werk van de dienst. Bovendien vindt doorlopend onafhankelijk toezicht plaats door de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD). Voorafgaand aan de inzet van bepaalde bijzondere bevoegdheden toetst de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB) op rechtmatigheid.

In 2019 had de implementatie van de Wiv 2017 de hoogste prioriteit. Hiervoor werd nieuw personeel aangenomen en zittend personeel vrijgemaakt. Inmiddels zijn belangrijke stappen gezet, maar zijn, zoals de CTIVD in haar derde voortgangsrapportage constateerde, de risico's op onrechtmatig handelen niet volledig weggenomen. De modernisering van de IT-infrastructuur en de datahuishouding zijn belangrijke voorwaarden voor de verdere implementatie van de Wiv 2017. Momenteel worden daartoe stappen gezet. De implementatie van de wet zal in 2020 wederom de hoogste prioriteit krijgen met aandacht voor de zorgplicht, de kwaliteit van gegevensverwerking en een verantwoorde datareductie. Tegelijkertijd gaan de operationele werkzaamheden van de dienst door. Het vinden van de juiste balans blijft een opgave.

Toezicht

Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB)
De TIB toetst de rechtmatigheid bij de inzet van een aantal bijzondere bevoegdheden waarvoor de minister toestemming heeft verleend. Het oordeel van de TIB is bindend.

Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD)
De CTIVD is een onafhankelijke commissie die beoordeelt of de MIVD en de AIVD rechtmatig opereren. Tevens behandelt de CTIVD klachten over het optreden van de MIVD en de AIVD en meldingen van een vermoeden van een misstand bij de MIVD of de AIVD.

Bestuur
De MIVD wordt aangestuurd door de secretaris-generaal (SG) van het ministerie van Defensie. De minister van Defensie draagt de ministeriële verantwoordelijkheid voor de MIVD. Besluitvorming over het beleidsterrein van de MIVD en de AIVD wordt ambtelijk voorbereid in het Commissie Veiligheids- en Inlichtingendiensten Nederland (CVIN). De besluitvorming gaat vervolgens naar de Raad Veiligheid en Inlichtingen (RVI). De RVI is een onderraad van de Ministerraad. Definitieve besluitvorming vindt plaats in de Ministerraad.

Verantwoording
De minister van Defensie legt verantwoording af aan het parlement over het werk van de MIVD. Wanneer dat in de openbaarheid kan, gebeurt dit in de Vaste Kamercommissie Defensie. Wanneer dat achter gesloten deuren moet, legt de minister verantwoording af aan de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD). De directeur MIVD is aanwezig bij de vergaderingen van de CIVD als adviseur van de minister van Defensie.

2.2 *Medewerkers en middelen*

Werken bij de MIVD is geen reguliere baan. De dienst heeft medewerkers die uitzendingen draaien, onderzoeken initiëren, digitaal wegwijs zijn, heimelijk optreden, onregelmatige uren draaien, zich blootstellen aan risico's die bij andere werkgevers niet aanwezig zijn en vanwege de aard van de werkzaamheden daar vaak thuis niets over kunnen vertellen. De medewerkers zijn dan ook het belangrijkste kapitaal van de MIVD. De MIVD investeert in het behoud van zittend personeel door onder andere bindingspremies en het verbeteren van de werkomgeving. In 2019 is ook een start gemaakt met de aanpassing van de hoofdstructuur om slagvaardiger en wendbaar te kunnen optreden.

De MIVD is in 2019 gegroeid. Een aantal categorieën militair personeel en specialismen zoals IT en cyber vereist een grotere wervingsinspanning. Dit is defensiebreed een punt van aandacht. De personele uitbreiding van de organisatie heeft gevolgen voor de huisvesting. In 2019 kon na een verbouwing extra ruimte in gebruik worden genomen. Naar verwachting zal in 2020 de volledige verbouwing zijn afgerond waardoor nog meer ruimte beschikbaar komt. Voor de langere termijn is colocatie van de AIVD en de MIVD op de Frederikkazerne (AMF) voorzien. Door middel van de Kamerbrief op 1 juli 2019 (Kamerstuk 30 977, nr. 155) is het voornemen van gezamenlijke huisvesting door de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en Defensie herbevestigd. Volgens de huidige planning wordt AMF in 2028 opgeleverd en in 2029 in gebruik genomen. De bestaande huisvesting wordt tot de ingebruikname van AMF op norm gebracht.

Informatietechnologie
Niet alleen mensen zijn belangrijk, maar ook de middelen waarover de dienst de beschikking heeft. De MIVD ontwikkelt zich tot een datagedreven organisatie. Data zijn onmisbaar voor het werk van de MIVD. De MIVD kampte in 2019 met een inhaalslag op het gebied van informatievoorziening en IT. Defensie investeert de komende jaren in de IT bij de MIVD. Voor het wegwerken van de achterstand en het vormgeven van een robuust informatiedomein is een meerjarig programma ontwikkeld, dat stapsgewijs voorziet in de realisatie van een aantal plateaus.

De prioriteit ligt momenteel bij het versterken van de personele capaciteit. Inhoudelijk staat daarbij een gegevenshuishouding voorop die voldoet aan de eisen van de wet. Deze draagt ook bij aan de algehele verbetering van bedrijfsprocessen. In 2019 vond een beperkte groei van de hiervoor benodigde personele capaciteit plaats. Daarnaast worden technische, operationele voorzieningen verbeterd. Dit betreft de IT-voorzieningen om wereldwijd 24x7, in samenwerking met partners of zelfstandig, gegevens te verzamelen, te verwerken en te verspreiden.

2.3 *Samenwerking*

De MIVD zoekt zowel nationaal als internationaal, zowel binnen als buiten Defensie, samen met overheidsinstellingen en kennisorganisaties, steeds naar mogelijkheden tot nieuwe of sterkere samenwerkingsverbanden.

Nationaal zijn, buiten het I&V-netwerk binnen de defensieorganisatie, de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) en de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) belangrijke partners.

Defensie
Binnen het I&V-netwerk helpen de verschillende defensieonderdelen elkaar Defensie weerbaar en veilig te houden. De MIVD en het Defensie Cyber Commando (DCC) ondersteunen elkaar bij de militaire inzet in de digitale wereld. De MIVD ondersteunt tevens de krijgsmachtonderdelen en het *Special Operations Command* (SOCOM). Het *Joint Intelligence, Surveillance, Target Acquisition & Reconaissance Commando* (JISTARC) is operationeel-tactisch een belangrijke partner voor de MIVD in het defensienetwerk. De MIVD levert tevens input voor het versterken van Informatiegestuurd Optreden (IGO) van de krijgsmacht. Op het gebied van inlichtingenopleidingen en innovatie werkt de MIVD binnen Defensie nauw samen met het Defensie Inlichtingen- en Veiligheidsinstituut (DIVI) en de Nederlandse Defensie Academie (NLDA).

IGO houdt in dat we in staat zijn alle relevante informatie op ieder gewenst niveau tijdig te verwerven, te verwerken en te verspreiden opdat we met de juiste middelen, op het juiste moment op de juiste plaats kunnen zijn en de juiste effecten kunnen bereiken.[1]

1 Nederlandse Defensie Doctrine februari 2019, pagina 91.

AIVD

De MIVD werkt nauw samen met de AIVD. De samenwerking krijgt gestalte in een aantal gezamenlijke teams: Unit Contraproliferatie (UCP); Team Caribisch Gebied (TCG); Unit Veiligheidsonderzoeken (UVO) en de Joint Sigint Cyber Unit (JSCU). Daarnaast komt de hechte samenwerking ook tot uitdrukking in de frequente en constructieve overleggen op alle niveaus van beide organisaties, zowel op de werkvloer als tussen de beide dienstleidingen, zowel in het inlichtingenproces als in het (technische) ondersteuningsdomein.

NCTV

De NCTV is verantwoordelijk voor beleid, maatregelen en coördinatie op het gebied van terrorismebestrijding, cybersecurity, crisisbeheersing en statelijke dreigingen. De MIVD levert hiertoe informatie en inlichtingen-producten aan de NCTV en participeert in overlegfora en werkgroepen van de NCTV.

De onderwerpen waar MIVD samenwerkt met de NCTV zijn o.a. de Aanpak aanslagmiddelen, de Agenda Risico en Crisisbeheersing, het Alerteringssysteem terrorismebestrijding, Beveiliging Burgerluchtvaart, Bewaken en Beveiligen, CBRN, de CT infobox, het Cyber Security Beeld Nederland, Desinformatie, het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland, Drones, Economische Veiligheid, de Integrale Aanpak Terrorisme, de Nationale Contraterrorismestrategie, de Nationale Veiligheidstrategie, de Nederlandse Cybersecurity Agenda, Ongewenste Buitenlandse Inmenging Radicalisering, Statelijke Dreigingen en de Vitale Infrastractuur.

Internationaal

De MIVD werkt samen met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. De uitwisseling van informatie versterkt de inlichtingenpositie van de samenwerkende diensten. Gemeenschappelijke opleidingen en de uitwisseling van kennis over de ontwikkelingen in het vakgebied verhogen de kwaliteit van inlichtingenproducten. Samenwerking helpt ook bij lastige vraagstukken als gevolg van technologische vernieuwingen. Wat betekenen *Artificial Intelligence*, informatiegericht optreden, cyber, sociale media en de bijbehorende veiligheidsaspecten voor de werkwijze en de inrichting van de dienst? De MIVD spreekt daarover met partnerdiensten om te leren van elkaars ervaringen. Op deze wijze verrijken en versterken diensten elkaar.

De kaders voor uitwisseling van informatie en andere vormen van samenwerking met buitenlandse diensten staan beschreven in de Wiv 2017. Deze kaders worden sinds 2018 uitgewerkt in de zogeheten wegingsnotities. In de wegingsnotitie wordt de samenwerking met diensten getoetst aan de hand van vijf criteria: democratische inbedding; eerbiediging van de mensenrechten; professionaliteit en betrouwbaarheid; wettelijke bevoegdheden en mogelijkheden en gegevensbescherming. Per criterium worden de risico's van de samenwerking geïdentificeerd om zodoende potentiele risico's voor (Nederlandse) burgers en de MIVD te voorkomen. Er vindt geen samenwerking plaats met een buitenlandse dienst zonder wegingsnotitie. Internationale samenwerking vindt ook plaats in bondgenootschappelijke verbanden zoals de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en de Europese Unie (EU).

2.4 *Het inlichtingenproces*

In de Geïntegreerde Aanwijzing Inlichtingen- en Veiligheid (GA I&V) staan specifieke afspraken over de aandachtsgebieden en diepgang van de onderzoeken van de MIVD. De GA I&V wordt voor een periode van vier jaar vastgesteld door de minister-president en de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Defensie, na overleg met de ministers van Buitenlandse Zaken en Justitie en Veiligheid. Jaarlijks wordt bezien of er aanpassingen nodig zijn. De onderzoeksopdrachten die zijn weergegeven in de GA I&V vormen de basis voor het jaarplan en de inlichtingencyclus van de MIVD.

Inlichtingencyclus

De inlichtingencyclus omschrijft het proces en de methoden om te komen tot de dreigingsanalyses en (contra-) inlichtingenproducten voor de behoeftesteller. De inlichtingencyclus kent vier fasen:

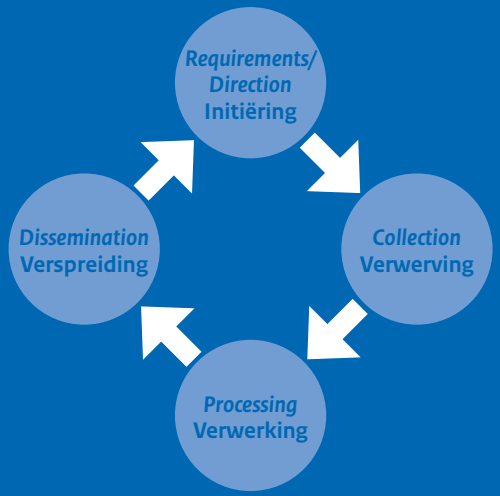

3 RESULTATEN: DE WERKZAAMHEDEN VAN 2019

3.1 *Russische Federatie*

De Europese veiligheidsomgeving is het afgelopen decennium fundamenteel gekanteld, waarbij sprake is van een substantiële toename van Russische spionage, cyber, hybride en nadrukkelijk ook militaire dreiging tegen Nederlandse, Europese en bondgenootschappelijke belangen. Uiteindelijk streeft het Kremlin naar een ingrijpende wijziging van de Europese veiligheidsarchitectuur, waarin de rol van de NAVO is verzwakt of tenietgedaan. Dit past binnen het Russische wereldbeeld waarin elke grootmacht recht heeft op een exclusieve bufferzone van omliggende landen. Zorgelijk is dat de verhouding tussen Rusland en het Westen door het Kremlin steeds meer als ideologische tegenstelling wordt gepresenteerd, waarbij verschillende waardesystemen tegenover elkaar staan.

Zorgwekkend is de toenemende militaire dreiging als gevolg van een sterk groeiend militair vermogen. Regionaal, primair (maar niet uitsluitend) in de Baltische Zee-regio, beschikt Rusland in ieder geval initieel over een conventioneel en (tactisch) nucleair overwicht. Rusland is in staat vrijwel zonder voorwaarschuwing een militaire operatie met beperkte geografische doelstellingen tegen NAVO te initiëren en in eerste instantie succesvol te beëindigen. Rusland beschikt over een razendsnel besluitvormingsproces, zeer snel inzetbare eenheden, offensieve lange-afstand precisiegeleide *dual capable* wapensystemen (die zowel een conventionele als nucleaire lading kunnen vervoeren) en het vermogen voor langere tijd operatiegebieden af te sluiten (A2AD-environment). Rusland heeft in die gebieden het militaire, en daarmee ook in het politieke, domein strategisch initiatief doordat het beschikt over meer middelen en een grotere variëteit aan inzetopties.

Een crisis met Rusland heeft altijd een nucleaire dimensie. De Russische denkwijze over de rol van tactisch nucleaire wapens is wezenlijk anders dan de onze. Tactisch nucleaire wapens zijn in de visie van het Russisch leiderschap essentieel om politiek en militair druk uit te oefenen. Dit betekent dat de (dreiging met) inzet daarvan ook in regionale crises en militaire conflicten kan worden overwogen om politieke onderhandelingen af te dwingen.

Rusland moderniseert ook de strategisch nucleaire strijdkrachten. Zo maakte de Russische minister van Defensie Shoygu op 27 december 2019 bekend dat de eerste *Avangard Hypersonic Glide Vehicle* (HGV) operationeel gereed was gesteld bij de Strategische Rakettroepen. Een HGV is in staat te manoeuvreren na binnenkomst in de atmosfeer. Er kunnen echter gerede twijfels worden geplaatst bij zowel de inzetbaarheid op dit moment als de door Rusland aan het wapensysteem toegeschreven technische capaciteiten. Desalniettemin is dit niet alleen indicatief voor de Russische dreigingsperceptie, maar ook voor het absolute belang dat Rusland hecht aan zijn strategische afschrikking.

Een militair conflict tussen de NAVO en Rusland lijkt op korte termijn onwaarschijnlijk. Het Kremlin beseft dat het NAVO vermogen uiteindelijk groter is, maar ook dat de Verenigde Staten daarin een cruciale rol spelen. In de visie van het Kremlin zijn de VS, het Amerikaans militair vermogen en de Amerikaanse veiligheidsgarantie, de pijlers waarop het bondgenootschap steunt. Rusland zal dan ook uitsluitend een militaire operatie tegen NAVO starten als in de Russische perceptie een vitaal veiligheidsbelang direct wordt bedreigd en een eensgezinde NAVO-reactie in Russische perceptie zal uitblijven.

Als blijk van bondgenootschappelijke solidariteit, en in het licht van de toenemende Russische dreiging, heeft de NAVO in 2017 een multinationale *Battle Group* met een defensief karakter gestationeerd in de drie Baltische staten en Polen onder de naam *enhanced Forward Presence* (eFP). Sinds 2017 draagt Nederland hier met een infanteriecompagnie in Litouwen structureel aan bij. Deze bijdrage, de grootste inzet van de strijdkrachten in het buitenland, loopt in ieder geval tot eind 2021 door.

De Russische bemoeienis beperkt zich niet uitsluitend tot de directe omgeving. Er is sinds een aantal jaren sprake van een toenemende Russische betrokkenheid bij conflicten en conflictoplossing buiten de traditionele Russische aandachtsgebieden. Dit optreden is vooral gericht op de ondersteuning van regimes maar ook partijen en stromingen die de Russische agenda direct of indirect steunen.

Russische Federatie: Militaire techniek

De MIVD heeft in 2019 onderzoek verricht naar de ontwikkeling en productie van wapensystemen, het wetenschappelijke onderzoek naar relevante militaire technologieën en de proliferatie van wapensystemen naar (potentiële) inzetgebieden van de Nederlandse krijgsmacht. De Russische Federatie richt zich al geruime tijd op de (door-) ontwikkeling van hoogwaardige wapensystemen op land, zee, lucht, ruimte en in het cyberdomein. Vooral op het gebied van ballistische raketten, kruisvluchtwapens, hypersone wapens, luchtverdedigingssystemen, antisatellietwapens en elektronische oorlogvoering zetten de Russen forse stappen. Genoemde wapensystemen worden ontwikkeld met het specifieke oogmerk de westerse manier van oorlog voeren te verstoren en zo de (gepercipieerde) westerse dreiging te mitigeren.

De hoogwaardige Russische wapensystemen worden niet alleen ontwikkeld voor eigen gebruik, maar ook voor export naar andere landen en (potentiële) conflictgebieden. Nederlandse eenheden kunnen, bij inzet in die gebieden, met deze wapensystemen worden geconfronteerd.

Russische Federatie: (cyber-) spionage

Het Russische offensieve cyberprogramma bestaat uit capaciteiten om digitale spionage, digitale sabotage en informatieoperaties uit te voeren wereldwijd en ook met een korte planningscyclus. De Russische inlichtingenbehoefte is in belangrijke mate geopolitiek en militair gedreven en Rusland vormt voor landen wereldwijd een geavanceerde opponent in het digitale domein. Informatieoperaties en cybersabotage worden door Rusland ingezet als instrument in hybride conflicten.
MIVD-inlichtingenonderzoek onderkende in 2019 diverse cyberspionage- en sabotageactiviteiten alsmede informatieoperaties gericht tegen Nederland, andere westerse landen en bondgenootschappelijke belangen. Onderzoek naar (cyber-) spionage activiteiten zet de MIVD in 2020 door.

De MIVD beschouwt potentiële digitale verstoring van de vitale infrastructuur en vitale sectoren/bedrijven als één van de grootste cyberdreigingen voor Nederland en zijn bondgenoten.

3.2 *China*

De invloed van China zal in alle domeinen blijven toenemen, niet alleen in Azië, maar wereldwijd. De Chinese handel, investeringen en toerisme, en de daarmee gepaard gaande uitrol van investeringen in het kader van de digitale zijderoute, zijn daarvan sprekende voorbeelden. Onduidelijk is waar de Chinese (geo-) economische belangen eindigen en (geo-) politieke of militaire overwegingen beginnen. Dit geldt ook voor Chinese meerjarenprogramma's zoals *Made in China 2025*, waarmee naast een openlijk en evident economisch doel een minder evident maar wel significante militair-technologische ambitie van de Chinese krijgsmacht wordt gediend.

De groeiende Chinese invloed op mondiaal niveau kan gevolgen hebben voor de Nederlandse en Westerse belangen op de langere termijn. China positioneert zijn politieke systeem in toenemende mate als een alternatief voor het Westerse, liberale democratische model en is hierdoor aantrekkelijk voor autoritaire regimes. China hanteert primair diplomatieke en economische instrumenten om zijn buitenlandbeleid vorm te geven, maar met het toenemen van zijn militaire capaciteiten groeit ook de regionale onzekerheid over China's intenties en activiteiten. Hoewel China op de korte tot middellange termijn geen directe militaire bedreiging voor Nederland vormt, kan Nederland wel indirect negatieve gevolgen ondervinden van de veranderende regionale en mondiale machtsverhoudingen, als gevolg van China's groeiende invloed op het wereldtoneel. De MIVD volgt deze ontwikkelingen en rapporteert hierover aan Defensie en de overige departementen.

China: (cyber-) spionage

In China zijn economische, politieke, militaire, cyber-, veiligheids- en inlichtingenactiviteiten nauw met elkaar verweven. China zet daarbij in op de verwerving en verdere ontwikkeling van innovatieve technologie. Heimelijk gebeurt dit onder andere door de inzet van offensieve cyber-programma's en (economische) spionage. Chinese cyberactoren kenmerken zich door het gebruik van een veelheid aan diverse soorten malware om hun doel te behalen. Deze offensieve cyberprogramma's richten zich niet alleen op de toeleveranciers van Defensie of onze ministeries, maar ook op onze vitale sectoren, het verkrijgen van persoonsgegevens en gegevens van andere organisaties, zoals telecomproviders, universiteiten, onderzoeksinstituten, biotechnologie-bedrijven, hightech industrie, startups, handel en defensieorderbedrijven. Ook middels klassieke spionageactiviteiten vergaren Chinese inlichtingen-diensten actief militaire inlichtingen in Nederland. De MIVD heeft in 2019 diverse dreigingen onderzocht. Met het oog op het toenemende belang van economische veiligheid zal het belang van onderzoek hiernaar in 2020 verder toenemen.

Economische veiligheid

Door middel van inlichtingenonderzoek draagt de MIVD bij aan een beter begrip van de intenties, capaciteiten en activiteiten van staten zoals China en Rusland, ook waar het de inzet van economische (machts-) middelen betreft. Daarnaast draagt de MIVD bij aan economische veiligheid door middel van activiteiten op het gebied van exportcontrole, industrie-veiligheid, contraspionage en cyber, maar ook door middel van het creëren van *awareness*. In 2019 is een pilot gestart met het opzetten van capaciteit voor onderzoek in het kader van overnames en investeringen.

De inzet op economische veiligheid en bescherming tegen cybersabotage en -spionage is voor het kabinet van groot belang. Met de toegenomen aandacht voor economische veiligheid, en het toenemend besef dat in moderne conflictvoering een staat, naast militaire middelen, steeds vaker andere middelen inzet om politiek-strategische doelstellingen te bereiken, is het de verwachting dat de inlichtingenbehoefte op dit gebied verder zal toenemen.

3.3 *Afghanistan*

De MIVD ondersteunt de missie *Resolute Support* (RSM) in Afghanistan met inlichtingenproducten. RSM ondersteunt de opbouw van een professioneel veiligheidsapparaat in Afghanistan, waaronder de krijgsmacht en de politie. Tevens leveren Nederlandse *Special Forces* een bijdrage aan de opleiding en inzet van de speciale politie-eenheid ATF 888, die wordt aangestuurd door het Afghaanse ministerie van Binnenlandse Zaken.

De politieke inlichtingenanalyses van de MIVD in het jaar 2019 gingen onder meer over de vredesbesprekingen tussen de Verenigde Staten en de Taliban in Doha, Qatar. Vooralsnog werd weinig vooruitgang geboekt. De Taliban hebben in 2019 geen serieuze concessies gedaan en hielden vast aan hun eis van een akkoord met de VS, voordat sprake kan zijn van een staakt-het-vuren of directe gesprekken met de Afghaanse regering. Dit jaar stond ook in het teken van de presidentsverkiezingen van 28 september 2019. De opkomst was met 5% van de totale bevolking zeer laag. De MIVD zal ook in 2020 de politieke ontwikkelingen en de effecten daarvan op de veiligheidssituatie volgen.

De MIVD schreef in 2019 tevens diverse dreigingsanalyses over de veiligheidssituatie in Noord-Afghanistan. Daarbij werd ingegaan op de invloed van de Taliban in de regio en de aanvallen op de Afghaanse veiligheidstroepen (ANDSF). Ook zijn diverse inlichtingenproducten gemaakt over de veiligheidssituatie in de stad en regio om Kabul en is onderzoek gedaan naar de intenties, capaciteiten en activiteiten van de Taliban, het Haqqani-netwerk en *Islamic State in Khorasan Province* (ISKP) in deze regio.

3.4 Afrika

Met het einde van de grootschalige Nederlandse militaire bijdrage aan de *Mission Multidimensionelle Intégrée des Nations Unies pour la Stabilisation au Mali* (MINUSMA) in mei 2019 is het landenonderzoek van de MIVD naar Mali gewijzigd. De nadruk is komen te liggen op strategische inlichtingen, terwijl het onderzoek geografisch werd uitgebreid naar de gehele Sahel-regio. De Nederlandse militairen die in de Sahel regio aanwezig zijn in het kader van capaciteitsopbouw en trainingsmissies werden voorzien van dreigingsinformatie en geïnformeerd over relevante ontwikkelingen.

In 2019 verslechterde de veiligheidssituatie in de regio. De toename van het aantal complexe en gewelddadige aanvallen door jihadistische groeperingen die banden hebben met zowel al'Qaida als Islamitische Staat is zorgwekkend. Het operatiegebied van de jihadistische groeperingen nam het afgelopen jaar in omvang toe, met name in het grensgebied tussen Mali, Burkina Faso en Niger. Naast het jihadistische geweld staat de veiligheidssituatie in de Sahel ook onder druk als gevolg van voortdurende etnische spanningen tussen bevolkingsgroepen. In de eerste helft van 2019 leidden de etnische spanningen in Centraal-Mali tot gewelddadigheden met honderden burgerdoden. De verslechterde veiligheidssituatie zet de reeds schrijnende humanitaire situatie en de beperkte capaciteiten van de landsbesturen in de Sahel verder onder druk.

In het kader van de *early warning*-taak van de MIVD is in 2019 onder andere gerapporteerd over de ontwikkelingen in diverse landen in Afrika, Jemen en Oost-Europa (Balkan).

***Early warning*:**
Het tijdig onderkennen en signaleren van ontwikkelingen in landen of regio's die een potentiële dreiging ten aanzien van de nationale veiligheid vormen.

3.5 Midden-Oosten

De primaire aandachtsgebieden voor de MIVD in het Midden-Oosten in 2019 waren Syrië en Irak vanwege de Nederlandse betrokkenheid bij de strijd tegen ISIS. Nederland droeg ook afgelopen jaar bij aan *Operation Inherent Resolve* (OIR) door Iraakse en Koerdische militairen te trainen. De MIVD heeft aan nationale en internationale afnemers inlichtingenproducten verstrekt ter ondersteuning van de besluitvorming over de militaire inzet en defensie-operaties.

Syrië en Irak

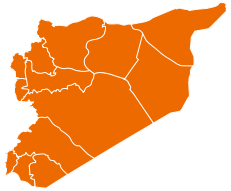

De focus van de MIVD lag in 2019 voornamelijk op Noordwest- en Noordoost-Syrië vanwege de grondoperaties van het Syrische bewind tegen de gewapende oppositie in Noordwest-Syrië en de Turkse grondoperatie in het najaar van 2019 in Noordoost-Syrië. De regionale en internationale bemoeienis met deze operatiegebieden zijn van grote invloed. De uit de Turkse operatie voortvloeiende herschikking van de verhoudingen heeft de totstandkoming van Syrisch-Koerdische autonomie op losse schroeven gezet.

Hoewel de Coalitie aan ISIS in Syrië een ferme slag heeft toegebracht, beschikt ISIS nog steeds over aanzienlijke capaciteiten en blijft er een voedingsbodem voor radicalisering. In 2019 zette ISIS haar asymmetrische aanvallen in Syrië voort, vooral ten oosten van de Eufraat. In Noordwest-Syrië heeft ISIS slechts een kleine presentie, maar de aanwezigheid van de inmiddels overleden ISIS-leider al-Baghdadi aldaar heeft de perceptie van dit oppositiegebied als een terroristenbolwerk waarschijnlijk versterkt.

De ontwikkelingen in Irak in 2019 stonden vooral in het teken van het aftreden van premier al-Mahdi en de gevolgen daarvan voor de politieke en veiligheidsontwikkelingen in de regio. Het aftreden van de premier was een belangrijke eis van de demonstranten, maar leidde politiek gezien niet tot een doorbraak. Een nieuwe regering en de beloofde vervroegde

verkiezingen zijn nog niet gerealiseerd, terwijl demonstranten ontevreden bleven over aangekondigde hervormingen. ISIS was aanhoudend in staat aanslagen te plegen in Irak en vormt nog steeds een bedreiging voor de veiligheidssituatie.

Iran

De MIVD volgde in 2019 de betrokkenheid van Iran in Irak en Syrië met het oog op de Nederlandse missieondersteuning van OIR. Iran zette de militaire steun aan het bewind in Syrië in deze periode voort. De Iraanse militaire steun richt zich op het bestrijden van ISIS in het kader van het nationale Iraanse veiligheidsbeleid en het aan de macht houden van het Syrische regime. Teheran continueerde bovendien de militaire steun aan zijn zogenoemde 'strategische sjiitische bondgenoot', Hezbollah. De Iraanse betrokkenheid in Irak was ook in 2019 onverminderd hoog. De intentie van Iran was daarbij invloed in het land te behouden en uit te bouwen, waarbij Iran gebaat was bij een stabiel Irak ten behoeve van de eigen nationale veiligheid.

Vanaf medio 2019 leverde de MIVD ondersteuning aan de politieke besluitvorming over de Nederlandse deelname aan een missie in de Perzische Golf. Deze ondersteuning betrof onder andere duiding van de kortstondige periode van escalatie in de regio. Deze beperkte escalatie bereikte een hoogtepunt na een beschieting op 27 december 2019 nabij Kirkuk, waarbij een Amerikaanse *contractor* omkwam, met als noemenswaardige incidenten de Amerikaanse luchtaanval waarbij twee militaire (Iraanse en Iraakse) kopstukken Qasim Soleimani en Abu Mahdi-al Muhandis om het leven kwamen, en de Iraanse lancering van ballistische raketten richting twee Iraakse bases, waar Amerikaanse militairen en de anti-ISIS Coalitie gelegerd waren. De MIVD ondersteunt in 2020 de Nederlandse maritieme missie in de Golfregio met actuele dreigingsinformatie.

Voor missieondersteuning analyseert de MIVD ook de technologische ontwikkelingen van geïmproviseerde wapensystemen zoals geïmproviseerde bommen (*Improvised Explosive Devices*, IED's), *Home Made Explosives* (HME) en commercieel verkrijgbare radiografische vliegtuigen & helikopters (*Unmanned Aerial Vehicles*, UAV's). Dergelijke wapensystemen spelen een steeds grotere rol, mede doordat ze relatief makkelijk beschikbaar en goedkoop zijn. De MIVD verricht samen met andere defensieonderdelen onderzoek naar de inzet van deze nieuwe technische toepassingen, in missiegebieden en in Nederland, zodat tijdig tegenmaatregelen kunnen worden ontwikkeld. Het is hierbij ook belangrijk vast te stellen hoe deze systemen tijdig kunnen worden gedetecteerd en geneutraliseerd.

3.6 Venezuela

De situatie in Venezuela is in 2019 verder verslechterd. Inmiddels hebben naar schatting meer dan 4 van de 31 miljoen Venezolanen het land verlaten. De economie staat er erg slecht voor. Basisbehoeften als voedsel, medicijnen, elektriciteit en drinkwater zijn in toenemende mate een luxe die slechts voor een kleine elite toegankelijk is. Deze elite domineert de politieke macht.

De politieke crisis duurt voort als gevolg van de voortdurende confrontatie tussen de oppositie en het Maduro regime. Dit draagt bij aan de politieke instabiliteit. In dat licht is de steun van de krijgsmacht voor het regime belangrijk. Grote delen van Venezuela zijn inmiddels verworden tot wetteloze regio's, waar irreguliere gewapende groeperingen zich verrijken met illegale activiteiten. De Venezolaanse staatsinstellingen zijn ondertussen steeds verder afgebrokkeld.

De verwachting is dat Venezuela ook in 2020 een bron van instabiliteit blijft waardoor de veiligheidssituatie in de regio verslechtert. Dit zal ook gevolgen hebben voor buurlanden, waaronder het Koninkrijk der Nederlanden. Daarom blijven de MIVD en AIVD de ontwikkelingen in Venezuela nauwgezet volgen.

Binnenkomst stationsschip Zr.Ms. Groningen op Curaçao.

3.7 Contraproliferatie

Massavernietigingswapens vormen een grote bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid. Nederland heeft verdragen ondertekend die gericht zijn op het tegengaan van de proliferatie van dergelijke wapens. De MIVD en de AIVD deden in 2019 in de gezamenlijke Unit Contra Proliferatie (UCP) onderzoek naar landen die worden verdacht in strijd met die verdragen te handelen, massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen te ontwikkelen, dan wel daarover al te beschikken.

Iran

De afgelopen periode stond in het teken van de stapsgewijze terugtrekking van Iran uit het *Joint Comprehensive Plan of Action* (JCPOA). Tegen de achtergrond van de oplopende spanningen tussen de Verenigde Staten en Iran, heeft Iran de technische beperkingen uit het JCPOA naast zich neergelegd. Iran zegt vooralsnog volledig te blijven samenwerken met het *International Atomic Energy Agency* (IAEA) en inspecties toe te laten.

Iran blijft actief in het ontwikkelen van ballistische raketten. Iran heeft een breed opgezet ballistisch-raketprogramma, waarbij het verbeteren van de nauwkeurigheid en destructiviteit van bestaande ballistische raketten speerpunten zijn. Het totaal aantal testlanceringen was in 2019 vergelijkbaar met het aantal in 2018. De MIVD en AIVD doen ook onderzoek naar de ontwikkeling van massavernietigingswapens door Iran.

Noord-Korea

In 2019 zetten de Amerikaanse president Donald Trump en de Noord-Koreaanse leider Kim Jong Un de onderhandelingen over denuclearisatie van Noord-Korea voort, maar zonder succes. Het laatste officiële overleg tussen de VS en Noord-Korea in september werd voortijdig afgebroken. Sindsdien is Noord-Korea teruggevallen op zijn vroegere, dreigende retoriek. Noord-Korea heeft in 2019 circa tien testlanceringen uitgevoerd met verschillende nieuwe typen ballistische raketten.

Syrië

De UCP deed ook in 2019 onderzoek naar de inzet van chemische middelen door het Syrische regime. Het betrof onder meer onderzoek naar de inzet van sarin tegen oppositiegroepen. De MIVD en AIVD blijven zich ook in 2020 inzetten om de dreiging, de inzet en het onderzoek naar massavernietingswapens in Syrië in kaart te brengen.

Rusland

UCP volgde in 2019 de ontwikkelingen rond de aanpassing van de *Chemical Weapon Convention* (CWC)-lijsten. Dit behelsde het voorstel tot opname van novichoks in de lijsten van chemische wapenverdragen, zoals aangedragen door een consortium van Canada, de VS en Nederland, maar ook door Rusland zelf. De UCP blijft Rusland ook in 2020 nauwgezet volgen.

Verwerving door landen van zorg en exportcontrole

Landen als Rusland, China, Iran, Syrië, Pakistan en Noord-Korea blijven in Nederland en andere westerse landen op zoek naar kennis en goederen voor gebruik in hun eigen wapenprogramma's. De MIVD en AIVD doen onderzoek naar de wijze waarop deze landen proberen de benodigde kennis en goederen te verkrijgen. Omdat deze kwestie vaak grensoverschrijdend is en er met tussenhandelaren wordt gewerkt, is intensieve samenwerking -nationaal en internationaal- van fundamenteel belang.

3.8 Contra-inlichtingen (CI): radicalisering en extremisme

De MIVD levert contra-inlichtingen om de dreigingen tegen het Nederlandse defensiepersoneel en de defensiebelangen te ontdekken en onschadelijk te maken. De MIVD verricht onderzoek naar verschijnselen van radicalisering en extremisme, in welke vorm dan ook, onder personeel van Defensie. Feitelijke gedragingen zijn altijd leidend. Om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht zo goed mogelijk te beschermen, kijkt de MIVD ook naar de ontwikkelingen in de samenleving (zoals polarisering en antidemocratische sentimenten) en de invloed hiervan op Defensie.

Radicalisering

Feitelijke gedragingen die hun oorsprong vinden in een salafistische geloofsovertuiging kunnen een dreiging vormen voor Defensie en de nationale veiligheid. De MIVD heeft in 2019 verschillende onderzoeken gedaan naar gewelddadig jihadisme en salafisme. De activiteiten concentreerden zich zowel op het onderkennen van mogelijke radicalisering binnen Defensie als op het onderkennen van jihadistisch-terroristische dreigingen tegen Defensie. In 2019 heeft de MIVD enkele gevallen van mogelijke radicalisering binnen de krijgsmacht onderzocht en het onderzoek naar salafisme geïntensiveerd. Dit heeft in het afgelopen jaar geen concrete dreiging tegen de strijdkrachten aan het licht gebracht.

Extremisme

De MIVD verricht onderzoek naar verschijnselen van rechts–extremisme en de invloed hiervan op Defensie. Rechts-extremisme binnen de defensieorganisatie kan de interne veiligheid van de krijgsmacht ondermijnen. Het gaat bijvoorbeeld om interne onrust als gevolg van discriminatie van militairen, waardoor zowel de hiërarchische structuur binnen een eenheid als de onderlinge samenwerking onder druk komen te staan. Het is daarom van belang personen of groepen binnen de defensie-organisatie, die het extremistische gedachtegoed aanhangen dan wel (actief) steun verlenen aan extremistische partijen en organisaties, tijdig te onderkennen.

In 2019 heeft de MIVD een tweetal gevallen onderzocht van mogelijk rechts-extremisme. Dit heeft geen dreiging tegen de krijgsmacht aan het licht gebracht. De MIVD heeft in 2019 geen aanwijzingen ontvangen dat binnen Defensie een polariserend discours over de islam wordt gevoerd. Hiervoor zijn binnen Defensie geen aanwijzingen. Onderzoek van de MIVD heeft in 2019 ook geen indicaties opgeleverd dat binnen de krijgsmacht sprake is van rechts-extremistische netwerken.

CI-ondersteuning in missiegebieden

De MIVD leverde in 2019 CI-ondersteuning aan Nederlandse eenheden die actief zijn in missiegebieden. De MIVD-experts op de CI-dossiers gaven de uit te zenden eenheden voorlichting over de (potentiele) CI-dreigingen in de regio. Dit vergroot de weerbaarheid tegen bijvoorbeeld vijandige inlichtingenactiviteiten en vergroot de operationele veiligheid. Daarnaast draagt deze inspanning bij aan het mitigeren van de dreiging tegen Nederlandse militairen in de uitzendgebieden zelf.

Om tot een zorgvuldige inschatting van een dreiging te komen (hetzij statelijk, non-statelijk of individueel), hanteert de MIVD de volgende drie criteria:

Intentions	–	***Capabilities***	–	***Activities***
intentie	–	capaciteit/mogelijkheden	–	activiteiten

3.9 Industrieveiligheid

Bedrijven die zijn belast met de uitvoering van gerubriceerde of vitale defensieopdrachten dienen te voldoen aan Algemene Beveiligingseisen voor Defensieopdrachten (ABDO). Het Bureau Industrieveiligheid (BIV) van de MIVD controleert of deze zogenoemde ABDO-bedrijven aan deze eisen voldoen en adviseert hen daarover. Alleen geautoriseerde ABDO-bedrijven mogen gerubriceerde opdrachten voor Defensie uitvoeren.

Ook 2019 stond voor BIV in het teken van het begeleiden en adviseren van defensieorderbedrijven bij de overgang naar het voldoen aan de beveiligingseisen van de ABDO-regeling 2017. Er werden bij defensieorderbedrijven afgelopen jaar herhaaldelijk risico's geconstateerd, waardoor het noodzakelijk was om ter plaatse maatregelen te treffen, tot aan het daadwerkelijk opschorten van werkzaamheden, opdrachten en processen.

Naar aanleiding van het actuele dreigingsbeeld, de toename van het aantal incidentmeldingen en te verwachten ontwikkelingen binnen de defensie-industrie, is eind 2019 een nieuwe ABDO-regeling opgesteld, de ABDO-regeling 2019. De uitbreiding van BIV droeg bij aan betere duiding van (digitale) spionage-, beïnvloedings-, en sabotageactiviteiten en maakte het mogelijk meer aandacht te schenken aan economische veiligheid en internationale samenwerking.

3.10 Veiligheidsonderzoeken

Veiligheidsonderzoeken voor vertrouwensfuncties bij Defensie verricht de MIVD samen met de AIVD in de gemeenschappelijke Unit Veiligheidsonderzoeken (UVO). De aard van de vertrouwensfunctie, welke is gebaseerd op de mogelijke schade die de (kandidaat-) vertrouwensfunctionaris kan toebrengen aan de nationale veiligheid, bepaalt de diepgang van het veiligheidsonderzoek: A-, B-, of C-onderzoek. Een A-onderzoek is het meest diepgaand en verricht de UVO voor de meest kwetsbare vertrouwensfuncties. Een C-onderzoek is het minst diepgaande onderzoek. In totaal zijn in 2019 63.386 onderzoeken uitgevoerd, waarbij de MIVD 16.883 onderzoeken heeft verricht.

Uitgangspunt voor de aangevraagde veiligheidsonderzoeken is dat 90% binnen de maximale, wettelijke beslistermijn van acht weken moet zijn afgerond. De samenvoeging tot de UVO in oktober 2018 heeft het afgelopen jaar veel van de UVO gevergd, waardoor in de eerste helft van 2019 achterstanden in de werkvoorraden zijn ontstaan. Er zijn maatregelen getroffen om deze achterstanden in te lopen, waaronder het tijdelijk uitbreiden van de capaciteit van de UVO.

FREDERIKKAZERNE

4 TOEKOMST: PRIORITEITEN EN PERSPECTIEF

4.1 Prioriteiten 2020

De implementatie van de Wiv 2017 heeft ook in 2020 de hoogste prioriteit. Dat vraagt niet alleen om capaciteit, maar verplicht ook om stappen te zetten om de technologische achterstand in te lopen en de informatiehuishouding op orde te brengen.

De tweede prioriteit voor 2020 is de verantwoorde groei en de veranderopgave van de dienst. Werving, selectie en behoud van personeel krijgen daarom extra aandacht. Ook zullen het komende jaar de eerste effecten merkbaar worden van nieuwe medewerkers die instromen en al zijn ingestroomd. Loopbaanontwikkeling, een goede infrastructuur en goede arbeidsomstandigheden zijn belangrijke aandachtspunten, mede vanwege het behoud en het welzijn van de medewerkers.

Tenslotte zal de MIVD zich in 2020 blijven richten op de uitvoering van de behoeftestellingen. Onderstaand is een korte uiteenzetting van de aandachtsgebieden voor de komende periode.

De MIVD blijft in 2020 onderzoek doen voor missieondersteuning in Afghanistan, Afrika en het Midden-Oosten. De inzet van Nederlandse militairen in het kader van *enhanced Forward Presence* (eFP) zal tot tenminste 2021 worden ondersteund. De MIVD zal ook het komende jaar in het kader van de *early warning*-taak rapporteren. Vanwege de grote invloed van Rusland en China op het mondiale veiligheidsklimaat, blijft de MIVD de dreigingen vanuit beide landen, in alle verschillende verschijningsvormen, volgen. Ook de politieke en sociaaleconomische ontwikkelingen in de omgeving van de overzeese gebiedsdelen van het Koninkrijk zullen worden gevolgd.

De MIVD en AIVD zullen ook in 2020 gezamenlijk onderzoek doen naar landen die ervan worden verdacht dat zij, in strijd met die verdragen, beschikken over massavernietingswapens en hun overbrengingsmiddelen of werken aan de ontwikkeling daarvan. Militair-technologische ontwikkelingen in andere landen en de proliferatie van hoogwaardige militaire technologie en wapensystemen naar (potentiële) crisisgebieden, behouden de aandacht in 2020. Op het gebied van contra-inlichtingen wordt het onderzoek naar verschillende vormen van radicalisering en extremisme onder personeel van Defensie in 2020 gecontinueerd.

De aandacht gaat tevens uit naar (cyber-) spionage, beïnvloeding en sabotage. Economische veiligheid zal in het komende jaar meer aandacht krijgen. Staten met grote geopolitieke ambities zijn op zoek naar informatie om hun krijgsmacht te moderniseren, hun economie te versterken of politieke besluitvorming te beïnvloeden. Ook door middel van overnames of investeringen trachten staten informatie te bemachtigen of strategische afhankelijkheden te creëren. In dit kader zal de MIVD het komende jaar ook spionage- en cyberactiviteiten die vreemde mogendheden mogelijk tegen de defensie-industrie ontplooien onderzoeken. Naast het begeleiden en controleren van defensie-orderbedrijven bij veiligheidsbevorderende maatregelen, ligt de focus voor 2020 en daarop volgende jaren bij bedrijven die betrokken zijn bij de aanschaf- en vervangingstrajecten van defensiematerieel (zoals F-35, onderzeeboten, M-fregatten en Luchtverdedigings- en commandofregatten). Ten behoeve van de weerbaarheid van Defensie zal de UVO zich ook in 2020 inspannen om de veiligheidsonderzoeken binnen de vastgestelde termijn af te ronden.

4.2 Perspectief

Om ook op de lange termijn invulling te kunnen geven aan de wettelijke taken die in het belang van de nationale veiligheid worden uitgevoerd, heeft de MIVD een aantal uitgangspunten geformuleerd die centraal zullen staan in de doorontwikkeling van de dienst:

In dat perspectief staat de mens centraal. De mens is ons belangrijkste kapitaal en daarom bieden we uitstekende opleidingen, loopbaanmogelijkheden en arbeidsvoorwaarden. We trekken daardoor de slimste, beste en creatiefste mensen aan en er is sprake van een divers personeelsbestand dat over uiteenlopende (specialistische) kennis beschikt.

Onze medewerkers werken in een toenemende datagedreven organisatie. Teamwerken is vanzelfsprekend. De inlichtingenteams geven dagelijks richting aan de verwerving en verwerking van datastromen en beschikken daarvoor over de benodigde tooling. Hun producten exploiteren we automatisch naar de behoeftestellers.

We kunnen vooruitzien in een complexe en veranderlijke omgeving. We zijn in staat om verbanden te leggen voor strategische besluitvorming en om tijdig tegenmaatregelen te nemen ten aanzien van potentiële dreigingen, zowel nationaal als internationaal. We kunnen eigenstandig functioneren maar zoeken, waar mogelijk, nationale en internationale samenwerking.

Onze organisatie is wendbaar en in staat in te spelen op voortdurende veranderingen. We werken actief aan verbinding en vertrouwen met stakeholders. We zijn zichtbaar waar dat kan en laten zien wat we doen en waarom. We voldoen in alle opzichten aan de eisen van de Wiv 2017. Het informatiemanagement van de MIVD is up-to-date, ordentelijk en transparant ingericht.

5 VERANTWOORDING: KENGETALLEN

Kengetallen Bureau Industrieveiligheid (BIV)

Bedrijven

Bedrijven in portefeuille:

- 703 Nederlandse bedrijven
- 161 Buitenlandse bedrijven

Autorisaties

Afgegeven autorisaties:

- 327 naar aanleiding van vraag door Defensie
- 62 naar aanleiding van vraag door buitenlandse Defensies
- 78 naar aanleiding van vraag door Defensie aan buitenlandse bedrijven
- Geweigerde autorisaties: 46

Auditeren

Aantal geauditeerde bedrijven: 10
Aantal uitgevoerde audits: 18

Meldingen & Incidenten

Meldingen en incidenten: 115

Behandelde aanvragen Niet-Nederlanders op vertrouwensfuncties bij ABDO-opdrachten:

Behandelde niet Nederlander-aanvragen: 33

Cijfers Facility Security Clearances

Met buitenlandse *National* en *Designated Security Authorities* (NSA/DSA) is contact onderhouden om *Facility Security Clearances* (FSC) aan te vragen en af te handelen. Op verzoek van het buitenland wordt in verband met de eventuele gunning van een buitenlandse defensie-order aan een Nederlands bedrijf gevraagd een *FSC* af te geven.

FSC

53 aangevraagde *FSC* door buitenland
62 aan buitenland afgeven *FSC*
75 door Nederland aangevraagde *FSC*
78 door buitenland afgegeven *FSC*

Cijfers Request for Visit

De ABDO schrijft voor dat, naast medewerkers van Defensie, ook bedrijven hun *Request for Visit* (RfV, voor Defensie gerelateerde reizen) moeten indienen bij Bureau Industrieveiligheid. Hiermee is het mogelijk om een vollediger beeld te krijgen van (trends in) reis- en reizigersgedrag van defensiegerelateerde reizen.

RfV

Industrie (bezoeken aan de industrie)	**Defensie** (bezoeken aan NL of buitenlands Defensie)
355 uitgaande *RfV*	**3287** uitgaande *RfV*
189 inkomende *RfV*	**837** inkomende *RfV*

Kengetallen Unit Veiligheidsonderzoeken (UVO) MIVD

Onderzoeken	Positieve besluiten	Negatieve besluiten	Totaal aantal besluiten
A-Niveau screening	2358	7	2365
B-Niveau screening	9929	16	9945
C-Niveau screening	4568	4	4572

Bezwaar en Beroep

Naar aanleiding van de besluiten tot weigering of intrekking van de Verklaring van Geen Bezwaar (VGB) hebben verschillende mensen bezwaar aangetekend en/of zijn in (hoger) beroep gegaan. Onderstaand in de tabel een overzicht van de afhandeling van bezwaar- en (hoger) beroepsprocedures naar aanleiding van besluiten veiligheidsonderzoeken.

2019	Ingediend in 2019	Afgedaan in 2019	Ongegrond	Gegrond	Niet-ontvankelijk	Ingetrokken	Afgewezen
Bezwaren	8	3	1	-	1	1	-
Beroepen	1	2	1	1	-	-	-
Hoger beroep	1	2	-	2	-	-	-
Voorlopige voorziening	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	10	7	2	3	1	1	-

Samenleving en media

De MIVD geeft zo snel en volledig mogelijk antwoord op vragen van de samenleving en de pers, zonder geheime informatie vrij te geven. De MIVD ontving in 2019 ruim 2000 publieksvragen en meldingen rechtstreeks. In 2019 ontving de MIVD tegen de 100 vragen van de media. Een groot deel van deze vragen ging over 5G, de Wiv, militaire veiligheid en spionage.

Er is een spanningsveld tussen publieke rapportage en het werk van een inlichtingen- en veiligheidsdienst. Het actuele kennisniveau, de bronnen en de werkwijze mogen niet openbaar worden gemaakt. Dat beperkt de mate van openbaarheid. De MIVD gaat evenmin in op individuele rechtszaken die nog worden behandeld door een rechter, personeelsvertrouwelijk zijn of de privacy van de betrokkene kunnen schaden. Bij overige vragen maakt de MIVD altijd een afweging of beantwoording van de publieks- of persvraag:

- de werkwijze of het actueel kennisniveau van de MIVD kan prijsgeven;
- in strijd is met de wettelijk bepaalde bronbescherming;
- militaire operaties in gevaar kan brengen.

Klachten en misstanden

Met een klacht over (vermeend) optreden van de MIVD kan een persoon zich richten tot de klachtcoördinator van de MIVD. Indien de indiener van een klacht zich niet kan vinden in de afhandeling van de klacht kan hij zich vervolgens wenden tot de CTIVD. In 2019 kwamen bij de MIVD 15 klachten binnen. Het merendeel van de bij de MIVD ingediende klachten richtte zich op de looptijd van veiligheidsonderzoeken. Dit heeft geleid tot concrete verbeteringen zoals het openstellen van een rechtstreeks telefoonnummer bij de Unit Veiligheidsonderzoeken voor vragen over de looptijd. Een van de klachten is voor afdoening voorgelegd aan de CTIVD. De uitkomst hiervan heeft geleid tot verbeteringen in de afhandeling van veiligheidsonderzoeken. Tussen de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD en de MIVD vindt regelmatig constructief overleg plaats.

Er zijn geen meldingen binnengekomen over misstanden in 2019.

Cijfers Klachten:

2019	Ingediend in 2019	Afgedaan in 2019	Ongegrond	Gegrond	Niet-ontvankelijk	Ingetrokken	Geen oordeel/ niet in behandeling
Klachten	15	12	1	1	-	5	5

Inzageverzoeken
Eenieder heeft de mogelijkheid een aanvraag te doen naar eventueel bij de MIVD vastgelegde gegevens. Wanneer deze gegevens niet langer actueel zijn voor de taakuitvoering van de MIVD en in deze gegevens geen bronnen of werkwijze van de dienst worden onthuld, kunnen deze in aanmerking komen voor openbaarmaking. Tegen weigering tot openbaarmaking kan achtereenvolgens bezwaar bij een onafhankelijke commissie en beroep bij de rechtbank worden aangetekend.

Inzageverzoeken 2019	Aantal verzoeken	Afgedaan	Gehonoreerd**	Geweigerd	Nog lopend	Bezwaar	Beroep	Hoger beroep
Persoonsgegevens	25	23	8	15	4	-	-	-
Naar overleden familie	39	35	-	35	17	-	-	-
Bestuurlijke aangelegenheden	8	45	17	28	4	4	1	-
Totaal	72	103*	25	78	25	4	1	-

* Deels verzoeken van jaren vóór 2019
** Gehonoreerd betekent dat aan verzoeker één of meer documenten zijn verstrekt

Notificatie

Op grond van artikel 59 Wiv 2017 dient te worden onderzocht of vijf jaar na het beëindigen van de uitoefening van bepaalde bijzondere bevoegdheden hiervan melding gedaan kan worden aan degene jegens wie de bijzondere bevoegdheid is ingezet. Het gaat om de bevoegdheid tot:

- het openen van brieven of andere postzendingen;
- het gericht onderscheppen van communicatie, zoals door het tappen van een telefoon, het plaatsen van een microfoon of een internettap;
- het binnentreden in een woning zonder toestemming van de bewoner.

In 2019 zijn 2 personen geïnformeerd dat ten aanzien van hen bijzondere bevoegdheden zijn ingezet.

Dreigingsanalyses personen

Als de MIVD over concrete en/of voorstelbare dreigingsinformatie beschikt, die geduid kan worden, brengt de MIVD een dreigingsinschatting uit. Naast de dreigingsinformatie wordt ook beoordeeld wat het effect is wanneer de dreiging tot uitvoer wordt gebracht en of de bedreiger de wil en mogelijkheden heeft. Afgelopen jaar heeft de MIVD nul keer een dreigingsinschatting gemaakt.

De MIVD kan ook een dreigingsanalyse maken. Dat is een uitgebreide analyse van concrete en voorstelbare dreigingen vanuit het perspectief van de bedreigde, zoals een politicus of diplomaten. Afgelopen jaar heeft de MIVD nul keer een dreigingsanalyse gemaakt.

Tapstatistieken

In 2019 zijn door de MIVD 879 taps geplaatst. Voorbeelden zijn een telefoontap of het plaatsen van een microfoon. Eén target (persoon of organisatie) kan op verschillende manieren en op meerdere apparaten afgeluisterd worden. Die worden afzonderlijk meegeteld in de statistieken.

Melding bijzondere voorvallen

Jaarlijks ontvangt de MIVD meldingen van bijzondere voorvallen. Dit zijn voornamelijk voorvallen vanuit de defensieorganisatie en meldingen van partnerorganisaties of burgers. Het aantal ingeboekte meldingen in 2019 was 1869. De meldingen die de MIVD ontvangt (zowel uit Nederland als de missiegebieden) zijn zeer divers. Een deel van deze meldingen houdt een mogelijke dreiging voor de veiligheid van de krijgsmacht in. Daarbij valt te denken aan opvallende belangstelling voor kazernes, defensiepersoneel of het thuisfront. Indien noodzakelijk kan de MIVD een derde partij over de (mogelijke) dreiging informeren zodat passende maatregelen kunnen worden genomen. Belangrijke partners binnen Defensie zijn de Beveiligingsautoriteit Defensie en de Koninklijke Marechaussee, buiten Defensie zijn dat de AIVD, NCTV en de Nationale Politie.

UN
UN

Dit openbaar jaarverslag 2019 is een uitgave van de
Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, april 2020

Layout: Crossmedia | MediaCentrum Defensie | Den Haag

Foto's: MediaCentrum Defensie | Den Haag